

Corsendonck

4de jaargang nr. 4
DECEMBER 1987

REDACTIONEEL

In het laatste nummer van de jaargang wordt meestal een balans opgemaakt van het voorbije jaar. Uitgebreide informatie hieromtrent zullen onze leden krijgen op de algemene vergadering van februari e.k. Toch wensen we hier een paar dingen in de verf te zetten.

Een bescheiden groepje heeft in het voorbije jaar weer heel wat werk verzet. Er is een schat aan informatie verzameld, waarin men momenteel nog orde schept. Ongetwijfeld resulteert dit in de loop van 1988 in een prachtige publicatie. Daarnaast werden de parochieregisters van St-Bavo grotendeels gecopieerd en gebundeld. Dit betekent niet alleen voor onze leden een vereenvoudiging van opzoekingswerk: we willen ook een soepele manier van raadpleging voor iedereen uitwerken.

In 1988 wordt de honderdste verjaardag van de onafhankelijkheid van de parochie St-Antonius Oosthoven herdacht. In functie van dit jubileum werd door één van onze leden zoveel diepgaand onderzoek verricht dat in het voorjaar van 1988 de volledige geschiedenis van de parochie kan verschijnen.

Tegen de achtergrond van deze positieve verwezenlijkingen en plannen steekt schril een schaduwzijde af. De kring heeft namelijk in de loop van 1987 geen tastbaar resultaat kunnen voorleggen van wat met de zolderruimte van het gemeentehuis gebeurt. Wel werden heel wat contacten gelegd om deze ruimte op een verantwoorde wijze te vullen met tentoonstellingsmateriaal. Het eeuwige probleem is hier echter weer het gebrek aan mankracht. Steeds weer dezelfde mensen, die over een beperkte hoeveelheid vrije tijd beschikken, moeten voor diverse initiatieven worden aangesproken. Graag doen we daarom nog eens een warme oproep tot geïnteresseerden die wat vrije tijd willen spenderen aan het verder helpen uitbouwen van onze kring. Alle hulp, zowel van materiële aard als wat ideeën betreft, is welkom!

Ons tijdschrift heeft in 1987 ook een ander kleedje gekregen. Hoewel de inhoud ongeveer van dezelfde aard is gebleven, komt nu toch weer meer informatie van zusterverenigingen bij onze leden terecht via "Corsendonca". Wij mochten een aantal positieve noten horen over dit trimestrieel tijdschriftje. Belangrijk is dat onze trouwe leden erin terugvinden wat ze verwachten. Daarom zijn ideeën en tips (eventueel ook bijdragen over heemkundige onderwerpen of andere informatie) zeer graag aanvaard.

1988 is tevens voor onze vereniging een verkiezingsjaar. Statutair moet op de algemene vergadering van februari 1988 immers een nieuw bestuur verkozen worden. Ja, wij willen nu met z'n allen vooruit, we zullen doorzetten! Daarom nodigen we de mensen die mee het beleid van de kring willen bepalen en die mee de kar willen trekken uit zich kandidaat te stellen. Willen we dat de komende generaties waardering voor ons opbrengen, dan moeten wij ook interesse en respect voor ons verleden opbrengen. Het heden is immers het verleden van de toekomst...

De groei van het ledenaantal bewijst dat de interesse voor heemkunde in onze gemeente levendig aanwezig is. Een vereniging leeft trouwens slechts wanneer er leden zijn en wanneer er iets leeft tussen de leden. Daarom durven wij ook een beroep doen op onze mensen om ideeën en verwachtingen door te spelen. Op die manier zal 1988 zeker een vruchtbaar werkjaar worden voor onze kring.

We willen dan ook langs deze weg aan alle lezers een gelukkig en vruchtbaar 1988 toewensen.

Hugo Miguet, voorzitter.

ENKELE BELANGRIJKE MEDEDELINGEN!

Verkiezing Raad van Beheer

Op de algemene vergadering van februari e.k. dient een nieuw bestuur verkozen. De leden die interesse hebben voor een functie in het bestuur van Corsendonca dienen hun kandidatuur in bij de huidige voorzitter, Hugo Miguet, Sprinkhaanweg 4 te Oud-Turnhout, tel. 678540, en dit voor 10 februari 1988.

Nieuwjaarsvergadering

We nodigen hierbij al onze leden uit op een gezellige koffietafel/werkvergadering in de Heischuur, op vrijdag 5 februari a. s., om 20 uur. Gelieve telefonisch in te schrijven bij Hugo Miguet, tel. 67.85.40 of bij Gust Sels, tel. 67.85.15, en dit voor 2 februari e. k. De prijs bedraagt 100 BF per persoon.

Hernieuwing lidgeld 1988

Het lidgeld van de Heemkundekring blijft in 1988 nog 125 BF. Mogen we vragen dit bedrag zo vlug mogelijk over te schrijven op rekeningnummer 001-1085134-71 van Heemkundekring Corsendonca Oud-Turnhout.

G. Aerts Ontheemd meisje O.I. inkt, lapis

LIED UIT DE VERZAMELING VAN ANNA DRIESEN

Kinderklacht

----- (1918, zangwijze "Margot")

De sneeuw viel dwarlend neder
 Koud en killig was het weder,
 En een knaapje nog jong en teer
 Op een grafstede, in stille bede
 Bad God: Geef heden
 Mijn moeder weer

Refrein:

'k Min haar niet die uwe plaats inneemt
 Die vrouw is mij onbekend en vreemd
 Zonder harte, soms ruw en zo wreed
 Lieve moeder, dat doet mij zo leed;
 Ach mocht ik maar spoedig bij u zijn
 Dan was ik bevrijd van smart en pijn.

Moe lief, ik heb veel te lijden
 Die vrouw kent geen medelijden
 En soms voor een kleine fout
 Moet ik verdragen verwijt en slagen
 En ganse dagen
 Word ik toegesnauid

'k Denk aan u dagen en nachten.
 Neen, niets kan mijn leed verzachten
 'k Vind geen troost op aarde meer
 Mijn bloed en leven zou ik willen geven
 Mocht gij herleven
 Ach moe kom weer

DEVOTIE EN BEZWERINGEN IN OUDE KINDERGELEDEN

Al roerend in volkskundige materie staat men er steeds opnieuw van versteld hoe trouw en efficiënt de volksverlevring haar werk heeft gedaan. Zelfs eenvoudige kindergebeden waren geen toevalligheden of voorbijgaande fenomenen, maar elementen van een gedachtengoed dat eeuwen oud was. Dit beseft zette me er toe aan om de volgende verzen, die ik me vaag herinnerde uit mijn jeugd, weer op te vragen. Hier volgt de versie zoals ik ze van mijn moeder (1) optekende:

's Avonds als ik slapen ga
 komen er 16 engeltjes achterna
 twee aan mijn hoofd
 twee aan mijn voeten
 twee aan mijn rechterzij
 twee aan mijn linkerzij
 twee die me dekken
 twee die me wekken
 twee die me prijzen
 twee die me de weg naar den hemel wijzen
 Heiligen engel bewaarder zoet
 wil me wekken met de spoed
 niet te vroeg of niet te laat
 als de klok acht uren slaat
 Heilige Petrus en Paulus van Romen
 Bewaar me deze nacht van alle dromen
 En als ge me laat dromen
 laat me dan dromen van alle goed (2)
 Heilige Engel Sint-Michiel
 Bewaar ons huis van vlam en vuur
 Staat den duvel veur de deur
 Jaagt hem eweg en zet er den heiligen engel veur

(1) Maria Stappaerts, ° Retie 1920

(2) gevolgd door 3 weesgegroetjes

In het weekblad "Het huisgezin", 4° jaargang nr 34, p. 267 van 26 augustus 1900, stond in dit verband de volgende bijdrage, waarin onmiddellijk wordt verwezen naar de ruime verspreiding van het betreffende kindergebed:

"Dit gebedje is zeer oud en zeer verspreid. Het wordt met eenige weziging (sic) teruggevonden in Tyrolen, Zwitserland, Neder-Oostenrijk, Zwaben, den Elzas, de Eifel, Trier, het Keulsche, het Marsche, het Osnabrüchsche, Holstein, Noorwegen, Zweden, Danemarken. Ook in de Nederlanden wordt het gehoord aldus:

's Avonds als ik slapen ga
 Volgen zestien Engeltjes me na
 Twee aan mijn hoofdeneind
 Twee aan mijn voeteneind
 Twee aan mijn rechterzij
 Twee aan mijn linkerzij
 Twee die me dekken
 Twee die me wekken
 Twee die mij leeren
 Den weg des Heeren
 Twee die mij wijzen
 Naar 't Hemelsch Paradijze
 Amen.

In de Lahnstreek wordt het volgende kinderavondgebedeken gebruikt:

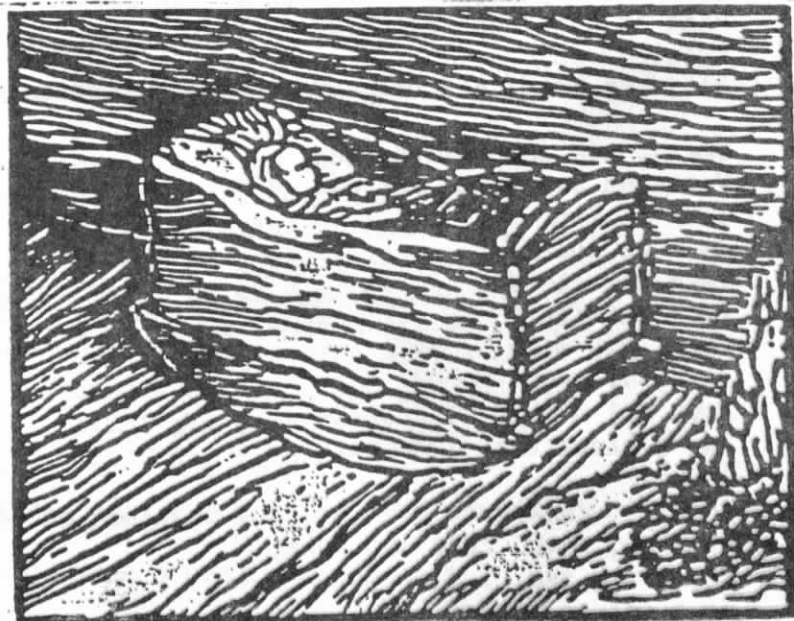
Owend, wen ic schlofe gehn
 Vierzehn Engelcher mit mir gehn
 Zwen ze kop
 Zwen ze foiz
 Zwen zer rechte
 Zwen zer linke
 Zwen, die mich decke
 Zwen, dir mich wecke
 Zwen die m'r de wegh weize
 In 's himmlische Paradeize
 Amen.

Dicht bij het bovenstaande komt ook dit Engelsch gebedeken:

Matthew, Mark, Luke and John,
 Bless the bed, I lie upon
 Four corners to my bed
 Four angels at his heat.
 One to watch, two to pray
 and one, to bear my soul away

God within and God without
 Sweet Jesus Christ all round about
 If I die before I wake
 I pray to God my soul to take
 Amen

Tot zover de letterlijke en integrale tekst in "Het Huisgezin". Ook K. C. Peeters in "Eigen Aard" (p. 462) en de Nederlandse volkskundige J. Schrijnen in "Nederlandse Volkskunde" (deel 1 p. 220) namen het gebed op in de versie die volgt. Ze stippen erbij aan dat het in heel West-Europa verspreid is en reeds in de 15^e eeuw bekend was. Schrijnen verwijst voor verdere informatie naar Karl Wehrhan, *Kinderlied und Kinderspiel*, Leipzig 1907, p. 72.

Linogravure "Wieg" Niet gesigneerd

's Avonds als ik slapen ga
 volgen mij veertien engeltjes na
 Twee aan mijn hoofdeind
 Twee aan mijn voeteneind
 Twee aan mijn rechterzij
 Twee aan mijn linkerzij
 Twee die mij dekken
 Twee die mij wekken
 Twee die mij wijzen
 Naar 's hemels paradijzen.

Door het ontbreken van vers 9 uit de vorige versies ontmoeten we hier slechts 14 engeltjes. Er bestaan ook formuleringen waarin er 18 engeltjes voorkomen. Toch lijken de 14 engeltjes me het meest oorspronkelijk, al was het maar om de tweemaal zeven als magisch getal van geluk en heiligheid.

Het bezwerende gedeelte dat in de versie van mijn moeder onmiddellijk aansluit behoort in feite niet tot het kindergebed maar de bezweringen zijn er, zeker in onze streken, een geïntegreerd deel van geworden. Een eerste aanwijzing daarvoor vinden we bij Conscience die het eerste deel opnam in zijn boek "Hoe men schilder wordt", maar volgens A. Van Hageland in "Conscience en de volkskunde", p. 188 daarbij opmerkt: "Dit zonderlinge avondgebed, alsook een ander, dus beginnende: Heilige Engel Sinte Michiel, ik beveel u mijn lijf en mijn ziel, worden nog dagelijks in vele huisgezinnen door de kinderen opgezegd. Daarbij wordt echter het Vader Ons of een ander bekend gebed gevoegd."

Tenslotte vergelijken we even met gegevens uit het werk "Bezem en Kruis" van R. Lambrechts. In zijn studie over volkskunde in de streek van Heist-op-den-Berg wordt ruime aandacht besteed aan bezweringen en bezweringsformules. Ook vele varianten op het besproken kindergebed komen aan bod. Ik geef ze hier ter vergelijking met de versie van mijn moeder en het zal duidelijk zijn dat 1) de toevoeging niet toevoellig is en zeker in de streek van Heist-op-den-Berg eveneens verspreid was en 2) dat we te maken hebben met een driedovoudige bezwering: a) tegen nachtmerries, zeg maar de mare, b) tegen brand en c) tegen de duivel of het kwaad in het alge-

En vermits de volmaaktheid in het drievoud schuilt kon men met gerust gemoed de slaap aanvatten.

*Nummer 237 pp 449-50:

a) Als ik in mijn beddeken trap
trap ik in Maria's schoot
Maria is mijn moeder
Sint Janneken is mijn broeder
Ziëzekeken is mijn vader
goeden nacht engeltjes al te gader

b) 's Avonds als ik slapen ga
volgen mij achttien engeltjes na
twee aan mijn hoofdeind
twee aan mijn voeteind
twee aan mijn rechterzij
twee aan mijn slinke zij
twee die mij dekken
twee die mij wekken
twee die mij leren
de weg des Heren
twee die mij prijzen
twee die mij de weg wijzen
naar 's hemels paradijzen.

c) Heilige Engel, Sinte Michiel,
ik beveel u mijn lichaam en mijne ziel
Heilige Engelbewaarder zoet,
wek mij met spoed,
niet te vroeg of niet te laat,
als de klok mergevruug ... ure slaat.
(versie opgetekend te Hallaar in 1949, bij Wwe Marie
Welters, ° 1884)

Volgens Lambrechts komen versies B en c bijna letterlijk uit "het overbekende en meermaals herdrukte volksboek 'Het dubbel Cabinet des Christelijcker wijsheyt'. Wij keken na: de uitgaven van Wwe Hiëronymus Verdussen, Antwerpen Z. d. (approb. 1624)".

Eveneens verwijst hij naar Ons Volksleven, 8° jaargang (1896), p. 159 en id. 9° jaargang (1897), p. 139.

*Nummer 238: 's Avonds als ik slapen ga
(gevolgd door een variante van nr 237 a en verder:)
Ik ga slapen en ik lig nee
als Jezus komt dan rij ik mee
al naar het duister donker graf
Wilt ons bewaren in dezen duisteren donkeren
nacht
dat ons niets zal letten of breken
dat wij eerst een zalige biecht zouden mogen
spreken
een zalige biecht en een goed berouw
zo bidden wij God en Onze Lieve Vrouw
Heilige Sint Jan,
bewaars ons huis van vuur en vlam
jaag den duivel van de deur
en stel er den heiligen engel veur!

(opgetekend in 1949 te Hallaar bij een vrouw die het leerde van haar grootmoeder ° 1853 te Schriek)

*Nummer 240: Heilige Engel, Sinte Machiel
Ik beveel u lijf en ziel
Wil mij wekken metter spoed,
zoals gij het altijd doet,
niet te vroeg of niet te laat
als de klok ... uren slaat.

(opgetekend in 1950 te Heist-Laar, Fr. Nagels ° 1870)

*Nummer 241: Heilige Moeder Sint'An,
bewaars mijn huis van vier en vlam,
jaagt den duivel van de deur
en zet er de H. Engel veur.
Heilige Engel, Sinte Machiel
beveelt mijn lijf en ziel,
en ons Lieve Vrouwe er bij,
als het tijd is, wekt mij,
niet te vroeg of niet te laat
als de klok zes uren slaat.

(opgetekend te Heist)

*Nummer 242: Jozef, paus van Romen,
 ach laat me toch niet dromen
 maar als ik dromen moet
 laat mij dan dromen goed
 (daarna Vaderons voor Jozef de Dromer)

(opgetekend te Hallaar, 1949, Mieke Van Hoof ° 1870)

*Nummer 243: Heilige Vader de Paus van Romen
 laat me dezen nacht niet dromen,
 en als ik dromen moet
 laat me dan dromen van alle goed.

Gust Sels

AANWINST

Van het echtpaar Karel en Paula Versmissen - Van Nooten,
 Donk 56 kregen wij het waardevolle boek "Turnhout, de Hoofdstad der Kempen", deel 2, door A. F. J. De Laet. Waarvoor onze hartelijke dank.

FAMILIENIEUWS

Men meldt ons het overlijden van mevrouw Maria Smets, schoonmoeder van onze voorzitter, op 22 december jongstleden. Onze innige deelneming voor de getroffen familie.

LIED UIT DE VERZAMELING VAN ANNA DRIESEN

De liefde op ijs
 ----- (ca. 1860).

De wintervorst vierden zijn lusten ten toon.
 En vloerden met schatsen het meer en den oetroom
 De veldvruchten ruimden voor d'ijsvreugde plaats
 En vlieden en beken weerkaatsen de schaats
 Schoon Elsje boerinneke heel poesel en malsch
 Verloor met het zwenken den boord van haar hals
 En Koenraad den flinksten gezelschap van dit oord
 Ontdekt die en raapt die en rijdt daar mee voort (bis)

Wat deert u mijn Elsje zoo vraagt hij al ras
 Terwijl zij al schreiende zocht langs den plas
 Mijn boordje snikt zij eilaas ben ik kwijt
 Het viel in de sneeuw of misschien in een bijt
 't Was gewis van uw vrijer tot meerder verdriet
 Neen 't was van mijn moeder ik had anders niets
 Kom wischt maar uw traantjes we vinden wel weer
 Let op maar en rijdt maar de baan op en neer (bis)

Zij rijden en glijden en snijden door 't ijs
 En ijlden en zeilden het spiegelpad grijs
 Hij snoert haar vooruit met een zwierenden zwaai
 En vangt ze weer op met een krazende draai
 Zij wiegen en vliegen het baantje ten end
 En rijden naar binnen in 't opene tent
 En drinken en klinken en leggen ras aan.
 En waaien en zwaaien opnieuw langs de baan (bis)

Het schaatske van 't meisje glipt los aan haar been
 Zij struikelt en stuift als een sneeuwvlok daar heen
 Dat knaap ijlt haar na helpt ze op met een til
 En kust haar waar zeer doet de pijn houdt weer stil
 Zij slingert en zweeft weer opnieuw achter hem
 De handjes in handen nog vaster van klem
 De kou maakt de kaakjes en pootjes weer stijf
 Maar innig toch voelt zij geen kou in haar lijf (bis)

Zij posen en kozen en vleit haar een broos
 Terwijl glipt er nogmaals een schaatsken weer los
 Zij bindt en herbindt het en twijfelt en fleemt
 En vraagt en verkrijgt en begeert nog en neemt
 De landjeugd reed af het maanlichtje klom
 En Koenraad gaf Elsje haar boordje weer vrom
 En gaf haar een ring en een kusje zoo teer
 En ging met haar hartje en gaf het nooit weer

Linogravure Knotwilg G. Aerts

DE Teloorgang van de Kempens

Hoewel deze dia-avond op vrijdag 6 november geen masale belangstelling genoot, hadden ook toen de afwezigen weer ongelijk.

Verhinderd door beroepsverplichtingen liet Remi De Prins zich vervangen door Marc Smets, eveneens lid van de Wielewaal Turnhout en conservator van het natuurreservaat "Tikkebroeken". Met een aantal dia's van oude prentkaarten en foto's wist Marc de aanwezigen niet alleen van het Kempens landschap van weleer maar ook van de mens in dat landschap een prachtig beeld op te hangen.

Dat Marc Smets houdt van de natuur en leeft voor de natuur kon hij iedereen op een bijzondere manier laten aanvoelen. Een aantal aanwezigen herkenden zeker nog gedeeltelijk het milieu uit hun jeugdijaren. En de gesprekken tijdens de pauze en na afloop van de vertoning bewezen voluit dat er een vonk was overgesprongen.

De technische kant van de avond berustte in de kundige handen van ons medelid Bert Dijkmans.

Wij wensen langs deze weg nogmaals beide "acteurs" van die avond van harte te danken voor de bereidwilligheid en de geestdrift waarmee ze deze voorstelling verzorgden. Het was alleszins een initiatief dat voor herhaling vatbaar is.

HEEMKUNDEKRING KASTERLEE

Eind januari verschijnt het jaarboek van de Heemkundekring K. LT. (Kasterlee). De 'Groot-Kastelse Volkskalender' kan verkregen worden door overschrijving van 250 BF op rek. nr 787-5239477-82. In dit bedrag is meteen het lidgeld voor 1988 inbegrepen.

HEEMKUNDEKRING 'ALS ICE KAN' ARENDONK

In de reeks "Arendonk zoals het vroeger was" verscheen het tweede deel onder de titel 'Arendonkse zichten'. Aan de hand van 505 foto's en 20 kaarten krijgt de lezer een dorpsoverzicht van de afgelopen eeuw (algemene zichten, openbare gebouwen, herenhuizen, kastelen, industrie, landschappen en monumenten). Bestellingen worden best doorgegeven aan de Heer Frans Vosters, Bergen 18 te Arendonk.

IN DIT NUMMER LAS U:

Redactioneel	p. 1 - 2
Belangrijke mededelingen	p. 3
Kinderklacht	p. 5
Devotie en bezweringsen in oude kindergebeden	p. 6 - 12
Aanwinsten, familienieuws	p. 12
De liefde op ijs	p. 13- 14
De teloorgang van de Kempen	p. 15
Publicaties van zusterverenigingen	p. 15- 16

Voor de illustraties zorgde G. Aerts; de teksten waren van Anna Driesen, Hugo Miguet en Gust Sels.
Eindredactie: W. Buysse.